



Holland Baroque – 14 december 2023 – 20:15
Grote of Jacobijner Kerk

kerstconcert

‘Sternstunde’

Holland Baroque met het Duits solistencollectief Ensemble Polyharmonique.

Mijn zus zit deels in mij, en ik in haar
de zintuigen van Judith Steenbrink

Violist Judith Steenbrink (46) componeerde de filmmuziek voor de docufilm *Metamorphosis*, die deze maand in première ging. Al haar werk draait om barokmuziek, waarmee ze - samen met haar tweelingzus - een stille revolutie veroorzaakte in de oude muziek. tekst Dana Ploeger foto's Patrick Post

DANA PLOEGER – Trouw – 25-11-2023

HOREN

Componeren is meer voelen dan horen

'Iedereen denkt bij een musicus altijd meteen aan het gehoor, maar dat zintuig hoort meer bij de luisteraar. In mijn vak gaat het vooral om voelen en aanvoelen. Violist zijn betekent zoveel meer dan alleen vioolspelen. Als componist maak je een voorstelling van de klanken. Daar komt fantasie en creativiteit bij kijken. Ik vind het geweldig dat ik achttien jaar geleden samen met mijn tweelingzus Tineke het orkest Holland Baroque heb opgezet. Ik voel me daar helemaal thuis, we kennen elkaar door en door. We kiezen bewust voor lange inspelrepetities. Niet omdat we die tijd per se nodig hebben, maar vooral omdat het fijn is om elke dag weer in die ruimte plaats te nemen, elkaar aan te voelen om zo het samenspel te verfijnen. In dat orkest spelen is totaal verslavend.

Tineke en ik zijn de concertmeesters: wij leiden de repetities. Daarvoor moet je heel goed luisteren: wat speelt iedereen? Maar ik heb letterlijk een viool onder mijn oor, dus hoe kan ik dan alles en iedereen horen? Je zit ook nog eens in je eigen geluid en tegelijkertijd trilt en vibreert er van alles om je heen. Daarom ga ik meer uit van mijn intuïtie. Een orkest leiden gaat vooral over voelen en elkaar aanvoelen.

Ik ben niet voor niets zo verbonden met de barokmuziek; ook in die tijd was de componist altijd in het ensemble aanwezig. Die speelde gewoon mee. In de romantiek verdween de erudiete componist naar een apart kamertje en kwam dan één keer langs bij het orkest. Zo krijg je gesloten partituren en ben je als componist onaanraakbaar. Zo werk ik niet, ik schrijf heel praktisch en 'zo leeg mogelijk'. Niets is in beton gegoten, alles

is vloeibaar, zodat de musici er hun eigen draai aan kunnen geven.

Gelukkig wordt deze aanpak in de muziekwereld steeds meer omarmd, je ziet wereldwijd een verschuiving waarbij meer musici zelf gaan schrijven. Groepen doen dat, maar ook solisten schrijven hun eigen concerto. Zo wordt een partituur meer fluïde, een mooie ontwikkeling die past bij deze tijd."

VOELEN

Oude instrumenten zijn zo emotioneel

"Deze maand was op het documentairefestival Idfa muziek te horen die ik componeerde voor het docudrama *Metamorphosis* van filmmaker Pim Zwier. Ik kende Pim nog niet en we spraken vooraf slechts kort over de muziek. Zijn enige verzoek was: meer majeur dan mineur en geen bombastische filmmuziek. Die openheid en vrijheid vond ik fantastisch, zo kon ikzelf de beelden en klanken oproepen met mijn verbeeldingskracht.

De film gaat over de Duitse kunstenares Maria Sibylla Merian. Ze gebruikte beelden uit de natuur, insecten bijvoorbeeld, helder afgebeeld tegen een spierwitte achtergrond. Alsof je via een vergrootglas naar de natuur kijkt, heel aantrekkelijk, licht en tegelijk zeer kleurrijk. De film begint met een dertien minuten durende verpopping van een rups tot vlinder - een intens beeld om te zien en muzikaal zeer interessant.

Ik heb toen instrumenten met hele hoge tonen gekozen. Met daarbij één contrasterend instrument, dat in onbruik is geraakt: de serpent, een 17de-eeuws tenor blaasinstrument van hout, in de vorm van een slang, met leer omwikkeld, heel fragiel en moeilijk te bespelen. Ik vond dat passend, omdat dit oude instrument de subtiele emoties in de film perfect kan weergeven."

PROEVEN

Als tweeling heb je dezelfde smaak

"Voor mij is het vanzelfsprekend dat ik altijd met muziek bezig ben. Mijn zus en ik konden eerder noten lezen dan gewoon lezen. Wij woonden in het dorpje Oeffelt, waar niets te beleven viel. Mijn vader was koordirigent in het nabije klooster, onze habitat, en eenmaal thuis zat hij partituren te schrijven. Ons huis ademde muziek, overal stonden instrumenten, dus pak je dat op als kind. Als gezin gingen wij al naar de concerten van Frans Brüggen. We zijn met vijf kinderen thuis, ieder van ons bespeelt een instrument.

Een eeneiige tweeling zijn is heel bijzonder en tegelijk een heftige speling van de natuur. Natuurlijk zijn we twee individuen, maar een deel van mij zit ook in haar - en andersom. Het is moeilijk te beschrijven. Je zorgt voor jezelf in het leven, maar ook altijd voor de ander. Zonder dat dit vervelend of lastig is.

Ik weet nog goed dat we voor het eerst in ons leven uit elkaar gingen, omdat Tineke in Duitsland ging studeren. We woonden daarvoor samen in Utrecht, studeerden beiden aan het conservatorium, zij orgel, ik viool. Ze pakte die dag al haar spullen in een oude Volvo en reed naar Keulen. Ineens was ze weg en wist ik niet wat te doen. Daar was ik totaal niet op voorbereid.

Ik was een tijdje compleet verloren. Niemand had me dat verteld. Mijn andere ik was vertrokken, een deel van mezelf was weg. Zij ervaaarde dat ook zo. We zijn toen maar

keihard gaan studeren. Alles is bij ons verweven; we werken samen, spreken elkaar drie, vier, vijf, tien keer per dag. We hebben dezelfde muzieksmaak; als ik een zanger mooi vind, vindt zij dat vaak ook. Als het goed gaat met haar, dan gaat het ook goed met mij."

RUIKEN

Geur gaat over generaties heen

"Mijn jongste zoon ruikt exact hetzelfde als mijn vader. Wellicht een beetje persoonlijk om te vertellen, maar ik vind dat zo bijzonder, ik wist niet dat dat bestond. Natuurlijk ben je genetisch met elkaar verbonden, maar dat dat ook via de reuk gaat vind ik wel wonderlijk. Ik ben dol op mijn vader. Helaas is hij op dit moment ernstig ziek, dus betekent dit extra veel voor me. Mocht hij er straks niet meer zijn, dan kan ik hem nog steeds ruiken. Mijn zoon weet dat en gaat soms even heel dicht bij me staan, een beetje plagerig. Maar zo lief."

KIJKEN

Bekijk barok met een moderne bril

"Oude muziek is een wereld op zich; het heeft iets museaals, het is een heerlijke bubbel. Ik genoot enorm als twintiger op tournee door heel Europa, ik vond het zo stoer dat ik een reizende muzikant was. Alles ademde barok in mijn leven. Toch begon het al snel te knagen. Ik herinner me een moment dat ik in de Frauenkirche in Dresden zat, we speelden vier cantates van Bach en ik dacht ineens: waarom reizen we hiernaartoe voor die paar cantates. Ik snapte de logica niet. Het had niks met het leven van nu te maken. "

" Ik zag ineens onder wat voor glazen stolp we zaten. Dat was de start van Holland Baroque. Mijn zus en ik willen de verbinding met de tijd van nu maken en de relevantie opzoeken. Het uitgangspunt van onze voorgangers was altijd dat barokmuziek moet klinken zoals destijds bedoeld, met oude instrumenten die de partituur naar waarheid spelen. Dat heeft iets stilistisch. Wij zien dat de waarheid ergens anders ligt. En juist omdat wij ermee zijn opgegroeid, durven we te experimenteren. Barok blijft de basis, maar onze aanpak heeft iets weg van spelerei. Dus spelen wij op andere plekken en voor een ander publiek. Dat is voor sommigen wennen, maar als wij eigen versies maken met improvisaties, merk je dat het publiek het concert als persoonlijker ervaart.

Soms nodigen we ook solisten uit die niet 'barok' zijn maar die wij heel passend vinden, uit de jazz of folk bijvoorbeeld. Zo hebben we eens met een Londens gospelkoor gewerkt en met performer Sven Ratzke. Inmiddels durf ik wel te zeggen dat we in de oude muziek een stille revolutie hebben veroorzaakt.

Ik denk dan aan onze samenwerking met dirigent Reinbert de Leeuw. Hij wilde ooit nog eens de Matthäus-Passion en daarna de Johannes-Passion op barokke instrumenten uitvoeren. Eigenzinnig als hij was, zocht hij naar zijn heilige graal. Hij begon letterlijk bij nul en leverde een compleet andere Matthäus op, met een heel snel openingskoor. Ik vond het verbluffend. Het tempo van het openingskoor van zijn Johannes-Passion was zo anders dat het sommigen choqueerde. In de muziekwereld hebben mensen het hier nog steeds over. Alle concerten waren stijf uitverkocht. Het was memorabel."

INTUÏTIE

Muziek is mijn religie

"Het klooster waar mijn vader werkte, was een vrijzinnig katholiek klooster. Eentje waar de zusters niet voor de paus baden. Religie is mij niet vreemd, toch was de muziek sterker dan de kerk. Veel muzikanten zeggen: als je muziek hebt, hoef je niet te geloven. Dat ervaar ik ook. Al het goede manifesteert zich in de muziek. Daarom is samen muziek maken ook zo'n indringende ervaring. Omdat je het goede ervaart met elkaar.

Mijn leven is druk en vol. Als onze zoons naar school gaan, ben ik aan het studeren of repeteer ik met het orkest. Ik leef nog steeds een reizigersbestaan. 's Avonds zit ik te componeren, meestal met mijn kinderen naast me, net als ik vroeger bij mijn vader. Ze kennen het project al van binnen en van buiten voordat het wordt opgevoerd.

Dat is tegelijk een worsteling in mezelf: hoe groot is die muziek in mijn leven? Waar is mijn werkelijke zijn? Waar ben ik echt thuis? Het antwoord op al die vragen is toch vaak dat de muziek op één komt. Bij veel musici zie je dat hun sociale leven plaatsvindt binnen de muziekwereld.

Gelukkig zijn we twee jaar geleden vanuit Amsterdam verhuisd naar een klein dorpje aan de Maas. Met een grote achtertuin, waar ik graag in moestuinier. Ter ontspanning kijk ik 's avonds naar vioolveilingen. Dan zit ik de hele tijd in te zoomen op violen, welke de mooiste lak heeft. Dan kijk ik hoe het hout door die lak heen komt, soms is dat echt heel levendig en wonderschoon. Daar kun je mij echt gelukkig mee maken." "

Over de VIOLIST

Judith Steenbrink (1977, Nijmegen) is violist en componist. Samen met haar eeneiige tweelingzus Tineke (orgel en klavecimbel) richtte zij orkest Holland Baroque op. Ze groeide op in het Brabantse Oeffelt en studeerde aan het conservatorium in Utrecht. Bekendheid bij het grote publiek vergaarde ze met het album Carrousel met trompettist Eric Vloeimans.

Als artistiek leiders van het ensemble schrijven en arrangeren de zussen voor het orkest en muzikale gasten. Zo ontstonden projecten met het London Community Gospel Choir, Sven Ratzke en shengspeler Wu Wei. Van 14 tot en met 22 december speelt Holland Baroque Sternstunde, samen met het Duits solistencollectief Ensemble Polyharmonique.

Steenbrink woont met haar gezin in Batenburg.